אלומה

פרשת וירא תשפ"ז

ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' קל עולם, הרש"ר הירש עומד מה בא לבטאות קל עולם. וזה תוכן דבריו, נראה שהמלה "עולם" בתנ"ך, אין פירושה רק העבר והעתיד הנסתרים, אלא בכלל, כל הנסתר והנעלם מעינינו. הן אך מתיהר האומר, שרק העבר והעתיד נסתרים ממנו. גם ההווה הממשי ביותר הוא ביסודו ולאמתו של דבר – "עולם". כל ממשות עיקרה ושורשה בנעלם, שלו לבדו המציאות הנעלה ביותר. הדמויות והצורות – מתחלפות; הכוח הפועל, הנסתר המונח ביסודו של כל נגלה, המופשט, ה"נעלם" – הוא העומד לעולם, יתרה מזו – הוא הנמצא האמתי היחיד, שעליו אפשר לבנות. וכן הוא אומר בקהלת ג, יא, "את הכל עשה יפה בעתו, הכל עשה ה' יפה בהקשר אחד עם כל המצוי בעתו, "גם את העלם נתן בלבם" אבל גם שמץ מן הנסתר, העל – חושי, נתן בלב האדם – "מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד סוף" – אשר בלי השמץ הזה לא יגיע האדם לעולם לידי הבנתן של התופעות, ואף של הפחותה שביניהן. כבר הארכנו בזה רבות כמה האדם אינו מוכן לקבל שהוא אינו רואה ובטוח בראייתו שהוא מבין ויודע הכל, ובעצם אנחנו רואים רק את המוחש וגם אם האדם גילה בחכמתו כל מיני חלקיקים קטנים משום מה הוא בטוח בעצמו שהוא יודע הכל הגם שעד לפני שנים בודדות לא ידע כלום ולא ראה כלום אינו מוכן לקבל שעכשיו אינו רואה ואינו יודע, אנשים בטוחים שדורינו חכם יותר מדורות קודמים ואינו מבין שאנחנו נהפכנו להיות הרבה יותר חושניים ואולי אנחנו מצליחים למשש יותר, אבל דורות קודמים הבינו שאי אפשר לראות הכל ומכח זה השיגו יותר ולא נדבר שהיו דורות שראו דברים אחרים לגמרי שחיו נבואה אנחנו לא יכולים להבין מה הכונה שדבר ה' נאמר אליך אבל אבימלך נגלה אליו אלוקים הגר ראתה מלאכים כסדר.

במשך חכמה בקרא דויקרא מלאך אלקים אל הגר מן השמים כתב דבריזם מבהילים. הנה בפרשת לך לך כתוב "ויאמר מלאך ה'". כי היתה מדברת עמו כעם אדם, מפני שהיתה רגילה עם מלאכים, כי בבית אברהם היו מצויים, והיא היתה צריכה לשוב לבית אברהם. אבל כאן שנתגרשה מביתו ולא שבה אליו עוד, כתוב "מן השמים", שרק קולו שמעה אבל לא ראתה אותו. ומה שכתוב בעקידה "ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים", הוא לפי שבעת העקידה שהיה מקריב אברהם בנו להשם יתברך, היה אז התגלות אלוקית כמו שהיה לכהן גדול ביום הכיפורים לפני ולפנים, שעל זה נאמר "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד" (ויקרא טז, יז), ופירש בירושלמי (יומא א, ה), אפילו אותן שכתוב "פניהם פני אדם". לכן לא היו יכולים להיות על ההר אז, רק קרא מן השמים, שהמלאך לא היה יכול לגשת אל ההר. לכן אמרו (בר"ר נה, י) כי אברהם היה ככהן גדול אז בעת העקידה, ולכן לא היו יכולים המלאכים לבא שמה, ודו"ק בזה. וזה שאמר "אשר יאמר היום בהר ה' יראה". דהיינו שאברהם היה בדרגא גבוהה שהוא ראה והמלאכים כבר לא יכלו להשיג אותו. אנחנו לא מסוגלים כלל להבין זאת.

והנה האדם החושני רואה את כל הדברים כנפרדים ואינו רואה קשר זה לזה ומשום כך רואה את שלו כשלו ואת של חבירו כשל חבירו, חז"ל שייכו את האומר שלי שלי של חברי של חברי כמדת סדום, כי סדום יסודו להאמין בפירוד אולם באמת עולם חסד יבנה כי הנסתר הוא בשייכות של אחד לחבירו, וכמו שיש הרבה דברים שלכאורה הם נפרדים אבל כאשר הם ביחד כוחם גדול ועד שלא התנסו לא ראו את הקשר, כך כל העולם בנוי שאחד משפיע על חבירו ורק מי שמבין שה' הוא קל עולם יכול לתפוש היאך הכל מתחבר.

אנחנו בהסתכלות הפשוטה יש כל כך הרבה בריות שלא לצורך ומה צריך לכל החיות והבריאות המשונות ולמה יש כל כך הרבה רוע בעולם ומה הקב"ה רוצה מאתנו בעת הזאת שזהו נעלם גדול מאוד, אבל מי שמבין שלא כל דבר צריך להבין אזי חי בשלוה ומבין שהעסק בצרת ערוה חשוב הרבה מכל מיני הויות העולם הזה והוא בונה עולמות.

עוד נקודה נוספת שעומד עליה הרש"ר הירש שהוא גם שייך לענין זה לאחר העקידה כתיב וישב אברהם אל נעריו וילכו יחדיו. וילכו יחדו, אברהם, יצחק, ואנשיו. לעיל נאמר "שבו לכם פה עם החמור" (פסוק ה), והיה זה בשעה שאברהם עם יצחק נפרד מנעריו לרגלי הר המוריה, וניגש ללכת בדרכו העילאית. כי

לעלות במעלה ההר הזה יוכלו רק אנשים כאברהם ויצחק, והכתוב חוזר ואומר כמה פעמים שעד לסופה של הדרך הקשה הזאת הלכו "יחדו", כאיש אחד בלב אחד. עתה נאמר דבר שהוא אופייני לאין שעור להלך הרוח שתחילתו באברהם ויצחק. לאחר שביצעו את המשימה הגדולה, את התפקיד העליון שבכוח אדם למלאו, שבו אל הנערים, וכולם אברהם ויצחק ועמם אנשיהם יחדיו הלכו אל באר שבע.

בכל שאר חוגי אנשים היו נוהגים אחרת. אחרי התעלות כזאת אל קרבת ה', אחרי התרוממות כזאת מעל לכל תחום ארצי, הרי אנשים כאברהם ויצחק היו מתמלאים עד כדי כך מחשיבות עצמם והענין האלהי, ששוב לא היה להם כל ענין בחיים הארציים הרגילים ובבני אדם ארציים רגילים. קירבה כזאת לה' – אף אם רק מדומה היא – מולידה בדרך כלל בכל מקום מידה של התנשאות, המביטה בגאווה אל שפל מדרגתם של שאר בני אדם כ"בני חלוף מבשר ודם", ונמנעת מלבוא אתם במגע.

שונה בתכלית היא הרוח אשר מעשה המופת של אברהם ויצחק ינחילנה לדורות. לאחר שזה עתה השלימו את העליון שבמעשי אדם עלי אדמות, – הנה שבים הם אל האנשים אשר השאירום לרגלי הר המוריה, והולכים עמם יחדיו, ואין מעלתם גבוהה בעיניהם בשום דבר ממעלתם של האחרים. בעיני בן – אברהם נחשבים כל בני האדם שווים במשלוחי ידם, ואין הוא עושה הבדלה בין עצמו ובין חוטבי עצים או משרתים נמוכי דרגה. ככל שהוא מתעלה עילוי רוחני ומוסרי, כן ימעט להתנשא על אחרים, וכן ימעט להכיר את גדולת עצמו. בדין חוככים חכמינו ז"ל בדעתם, איזו היא המידה הגדולה מכל המידות, אם "חסידות גדולה מכולן" או אם "ענוה גדולה מכולן" (עבודה זרה כ ע"ב). הרי ענוה היא המידה היחידה שאדם יכול להתנהג בה רק שלא מדעת. משיודע אדם שהוא ענו – הרי בעצם ידיעה זו שוב אין הוא ענו, כי אם מלא מידת התנשאות גרועה ביותר. תמיד יאמר בלבו שאכן הגאווה זכות היא לו, ולו רק שמינית שבשמינית! ואילו אברהם ויצחק שבו מפיסגת הר המוריה – כאילו לא פעלו דבר: וישב אברהם אל נעריו ויקמו וילכו יחדו.

היסוד הזה לדעת לחזור לנעריו הוא דוקא אדם שמכיר ומבין שהעולם הוא מעבר למה שעתה והכל שייך בכל ואחרי הכל אתה והם אחד נתחזק בהבנה זו עד יבא עת ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד.